

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKI VA UNING TURLARI

Umarov Farrux

Bank moliya akademiyasi MBA Banking fakulteti talabasi

Kredit riski - bu qarz oluvchining qarz majburiyatlarini bajarmaslik ehtimoli. Kreditorlar qarzning asosiy qismi va foizlarni olmaslik xavfiga duch kelishadi. Bu pul oqimining uzilishiga va inkasso xarajatlarining oshishiga olib kelishi mumkin. Moliyaviy tashkilot korxonalarini yo'qotishlar va firibgarlik faoliyatini kamaytirish uchun har bir qarz oluvchi bilan bog'liq kredit riskini tahlil qiladi. Muddati va boshqa shunga o'xshash tavakkalchiliklarga nisbatan ham uzaytirilishi mumkin obligatsiya emitenti to'lov muddati tugashi vaqtida to'lovni amalga oshira olmasligi yoki sug'urta kompaniyasi da'voni to'lay olmasligi mumkin.

Kredit risklari uch turga bo'linadi:

№1 - Standart xavf

Bu qarz oluvchi summani to'liq to'lay olmaydigan yoki qarzni to'lash muddatidan 90 kun o'tgan senariydir. Standart xavf deyarli barcha kredit operatsiyalariga ta'sir qiladi - qimmatli qog'ozlar, obligatsiyalar, kreditlar va derivativlar. Noaniqlik tufayli, bo'lajak qarz oluvchilar chuqur tekshiruvdan o'tadilar.

№2 - Konsentratsiya xavfi

Moliyaviy institut ma'lum bir sohaga ko'p tayansa, u ushbu soha bilan bog'liq xavfga duchor bo'ladi. Agar muayyan sanoat iqtisodiy tanazzulga uchrasa, moliya instituti katta yo'qotishlarga duchor bo'ladi.

№3 - Mamlakat xavfi

Mamlakat xavfi iqtisodiy pasayish yoki siyosiy tartibsizliklar natijasida xorijiy hukumat (mamlakat) o'z moliyaviy majburiyatlarini bajarmaslik ehtimolini bildiradi. Hatto kichik mish-mish yoki vakil ham mamlakatni investorlar uchun kamroq jozibador qilishi mumkin. Suveren xavf asosan mamlakat makroiqtisodiyotiga bog'liq ishlash.

№4 - Past darajali xavf

Bu kredit reytingining pasayishi natijasida yuzaga kelgan zarar. Kredit reytinglariga nazar tashlaydigan bo'lsak, bozor tahlilchilari operatsion samarasizlik va o'sish uchun kamroq imkoniyatlarni taxmin qilishadi. Bu ayovsiz sikl; mayda chayqovchilik qarzdorni to'lashni yanada qiyinlashtiradi.

№5 – Institutsional xavf

Qarz oluvchilar qoidalarga rioya qilmasliklari mumkin. Qarz oluvchiga qo'shimcha ravishda, shartnoma bo'yicha beparvolik qarz beruvchilar va qarz oluvchilar o'rtasidagi vositachilar tomonidan sodir bo'lishi mumkin. Kredit xavfi

Kredit risklarini ishonchli boshqarish salbiy holatlarga olib kelishi mumkin va tranzaktsiyada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni o'lchaydi. Risklarni

boshqarish uchun aksariyat banklar texnologik innovatsiyalarga tayanadilar. Ammo bu risklarni boshqarish tizimlari juda qimmat. Tizim kredit riskini o'lchaydi, aniqlaydi va nazorat qiladi.

Kredit qobiliyatini o'lchash uchun, kreditorlar "Kredit xavfining 5C" tizimidan foydalanadilar.

1. Kredit tarixi: Kreditorlar qarz oluvchilarning kredit ballarini ko'rib chiqadilar va ularning kelib chiqishini tekshiradilar.
2. To'lash qobiliyati: Qarz oluvchilarning to'lash qobiliyatini aniqlash uchun kreditorlar qarzning daromadga nisbatiga tayanadilar. Bu daromaddan qarzlarni to'lash samaradorligini ko'rsatadi.
3. Kapital: Kreditorlar har bir qarz oluvchining sof qiymatini belgilaydilar. U umumiy aktivlardan umumiy majburiyatlarni ayirish yo'li bilan hisoblanadi.
4. Kredit shartlari: Shartlar ma'lum bir qarz oluvchiga mos keladimi yoki yo'qligini aniqlash muhimdir.
5. Garov: Qarz beruvchilar qarz oluvchilar tomonidan taqdim etilgan garov qiymatini baholaydilar. Garov bilan ta'minlash kreditorlar xavfini kamaytiradi.

XULOSA

Risklarni tahlil qilish - bu qarz oluvchilarning ishonchligini talqin qilish jarayoni. Bu to'lov samaradorligini aniqlaydi. Jarayon har bir qarz oluvchi bilan bog'liq noaniqlik darajasini belgilaydi. Samarali risklarni boshqarish strategiyalari davriy MIS hisobotini, xavfga asoslangan narxlarni belgilash, sektor ta'sirini cheklash va shartnomalarni kiritishni o'z ichiga oladi. Bu sizlar uchun kredit riski nimani anglatishini ko'rsatuvchi qo'llanma bo'ldi. Biz keying maqolalarimizda kredit riskining ta'rifi, turlari, modellashtirish, tahlil qilish, bank ishi, kredit reytinglari, kredit ballari, xavfni kamaytirish, xavfni baholash va tahlilchi ishlarini muhokama qilamiz. Quyidagi maqolalarning havolasidan moliyalashtirish haqida ko'proq ma'lumot olishingiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Tijorat banklarining moliyaviy resurslarini boshqarish". T.: "Fan va texnologiya" Monografiya, 2008 yil. 248 b.
2. O.Lavrushin "Управление деятельностью коммерческого банка". 2003 y 228 b
3. «Риски в экономике» L.N.Терман, professor V.A.Shvandarning redaksiyasi ostida, Moskva-2002 yil.

FOYDALANILGAN SAYTLAR:

1. <https://www.wallstreetmojo.com/credit-risk/#h-types-of-credit-risk>
2. <https://www.denetim.com/uz/testler/stratejik-risk-yonetimi/kredi-riski/>
3. <https://www.slideshare.net/slideshow/2-mavzu-oxirgisi-bank-risklarini-boshqarish-tizimi/266750460>
4. <https://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/download/13038/9024/87>